

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА:
СИНТЕЗ ІННОВАЦІЙ ТА ТРАДИЦІЙ**

Підпорінова Катерина Вікторівна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри концертмейстерської майстерності
Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського,
м. Харків, Україна

Анотація. Осмислюється специфіка дистанційного навчання у вищій музичній школі при підготовці піаністів-концертмейстерів. Акцентується увага на проблемах вишів мистецького спрямування, характеризуються мінуси дистанційної освіти музикантів та визначаються її плюси (вплив на розвиток у студентів самостійності, критичного мислення, здатності до рефлексії, змагальності, відповідальності). Аналізується практичний досвід роботи в умовах дистанційності кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Ключові слова: дистанційне навчання, піаніст-концертмейстер, інновації освіти, традиції, музична вища освіта, мистецьке спрямування, кафедра концертмейстерської майстерності, Харківський національний університет мистецтв.

Дистанційна форма навчання, яка у міжнародному освітньому просторі у зв'язку з епідемією Covid-19 стала головною, а подекуди й єдино можливою, в Україні через воєнну агресію сусідньої країни у 2022 році по теперішній час залишається провідною. За останні роки були суттєво розширені відповідні ресурси, збагачено існуючий досвід, створено нові форми роботи off- та online. Проблематика дистанційного навчання опинилася у фокусі багатьох сучасних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Це питання організації

освітнього процесу, створення та функціонування різних освітніх платформ, використання цифрових інструментів, пошуку інноваційних форм та методів, розробки відповідних рекомендацій тощо. Втім, кожна освітня галузь, адаптуючись до реалій сьогодення (життєві умови, студентський контингент, загальний рівень підготовки, вимоги ринку праці, науково-педагогічний потенціал, технічна база), шукає власні шляхи подолання «кризового піку» та підвищення стандартів освіти, що пропонується здобувачам. З цих позицій, осмислення досягнень у цьому напрямку українських вишів, зокрема мистецького спрямування, визначення проблемних питань та надання пропозицій щодо їх вирішення є **актуальним** завданням сучасної науки. Розкриття та осмислення реального практичного досвіду в дистанційному навчанні піаністів-концертмейстерів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського складає **новизну** представленої теми.

У найбільш суворих «лещатах» дистанційного навчання опинилися творчі ВНЗ мистецького спрямування – «постачальники» музикантів, художників, акторів. Це той «немасовий» освітній сектор, що стоїть на засадах індивідуалізації навчального процесу в системі «вчитель – учень» («викладач - студент»). В пріоритеті тут завжди були індивідуальні заняття з відповідно налаштованою комунікацією, оскільки кожний майбутній фахівець-творець уособлював «штучний продукт», отримував власне неповторне «огранування», тобто ставав креативною особистістю під впливом різних вчителів і тісному взаємозв'язку з майстрами своєї справи. Погодимося з твердженням Ю. Мальованого: «Узагалі не можна недооцінювати потенціал могутнього впливу на формування особистості в моральному, духовному, соціальному аспектах прямих контактів, безпосереднього постійного спілкування, живої взаємодії учасників освітнього процесу, що притаманне лише традиційному, т. зв. очному навчанню. Саме у процесі спілкування, тим паче спеціально організованого і відповідно спрямованого, відбувається усвідомлення знань, проникнення в їх сутність, формується здатність слухати й чути, формулювати, обґрунтовувати і відстоювати власну думку, розвивається

критичне мислення» [1, с. 3]. Водночас дистанційне навчання розкриває нові ресурси перед всіма учасниками навчального процесу, хоча і вимагає пошуку нових способів його організації.

В умовах зіткнення інновацій та традицій на дистанційній платформі при навчанні піаніста-концертмейстера можна констатувати виникнення як мінусів, так і плюсів. Висловлені нижче спостереження ґрунтуються на практичному досвіді роботи кафедри концертмейстерської майстерності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Піаніст-концертмейстер – це людина, яка завжди працює в ансамблі й на всіх етапах роботи – в класі чи на концертній естраді – виконує чимало різних завдань: від підбору репертуару та його опанування до психологічної підтримки та постійної концертної готовності; від гри «з листа» до суттєвого корегування виконавської інтерпретації; від вміння бути педагогом до здатності ставати «сірим кардиналом», невідомим широкій публіці. На підтримку цієї позиції наведемо думку експерта з питань спільного виконавського процесу Академії інноваційного розвитку освіти Т. Молчанової: «Серед найрозповсюдженіших і затребуваніших виконавських професій – фах піаніста-концертмейстера, що в музичному світі має різні визначення: “accompanist”, “luder”, “collaborator”, “korepetytor”, “vocal coach”, “інструктор”, і просто – “pianist”. Усі ці дефініції об’єднує одна спільна фахова спрямованість – це піаніст, який співпрацює з іншим музикантом, супроводжує на фортепіано його гру чи спів» [2, с. 67]. Звісно, безпосереднього спілкування не може замінити екран комп’ютера чи будь-якого гаджета. Отже, мінусами дистанційного навчання концертмейстера, що одразу «впадають в очі», можна назвати:

– відсутність синергійного діалогу-обміну з солістом, неспроможність спільної одночасної гри;

– розрив системи спілкування «вчитель – концертмейстер (здобувач) - соліст», де не лише позначена тріада, але й кожна пара учасників мають власний діалогічний простір, який неможливо створити шляхом

сумісних online-відео-конференцій;

– формалізація фортепіанного звучання через те, що будь-які засоби зв'язку чи цифрові технології не в змозі передати багатство струнних обертонів, на які впливає як дотик (туше) виконавця, так і сам часопростір.

Ефект запису в навчальному процесі робить звук плоским;

– унеможливлення передачі тактильних відчуттів, котрі складно вербалізуються, оскільки віддзеркалюють у зворотному порядку відомий принцип – «Краще один раз почути, ніж декілька разів побачити» (на екрані);

– втрата студентами корисного часу на виконання супутніх завдань, як-то: запис (і перезапис) виконання, завантаження файлів, аналіз отриманих зауважень тощо.

Не слід «закривати очі» й на матеріально-технічну складову навчального процесу. Адже, коли студенти приходять в клас, де стоїть інструмент (рояль), однаковий (єдиний) для всіх, вони отримують (як і викладач) певний «спільний знаменник», стає творче підґрунтя, що слугує умовною стартовою площадкою подальшої творчої співпраці. В умовах дистанційності все навпаки: кожний виконавець працює / контактує зі своїм інструментом, з власними гаджетами, що мають несхожі характеристики, з різними приміщеннями та умовами звукозапису тощо. Все це ускладнює процес сприйняття виконавського результату, оскільки вуха викладача (а саме вони є аналізаторами звукового «тіла») мають кожного разу на(під)лаштуватися заново, що нерідко вимагає кропіткої роботи, додаткового часу та наявності відповідного досвіду.

Отже, у формуванні концертмейстера дистанційне навчання має чимало «сліпих зон». Однак чи все так безнадійно? Спробуємо виявити плюси.

Найбільший плюс пов'язаний з активізацією самостійної роботи студента, що є вкрай важливим. Мотивовані до навчання піаністи в умовах дистанційної освіти відзначаються допитливістю, критичним мисленням, підвищеною здатністю до самоаналізу та рефлексії, вмінням виокремлювати головне, прихованою змагальністю. Підтверджуючи наведені спостереження, звернемося до практичного досвіду кафедри. Кожного семестру

студенти-піаністи крім виконання екзаменаційної (залікової) програми з солістом(ами), складають залік з творів обов'язкового репертуару, що вимагає вивчення та концертмейстерського показу (одночасної гри зі співом) двох арій та двох вокальних мініатюр (пісень, романсів, Lied) із запропонованого переліку. В умовах дистанційного навчання для отримання оцінки студентам необхідно на кафедральний Google-диск завантажити чотири файли (або посилання на них). Якщо в звичайному режимі залік приймав викладач (або викладацька комісія) за закритими дверима, тобто віч-на-віч, то дистанційні умови відкривають доступ до прослуховування студентами записів будь-кого зі своїх однокласників. Отже, спрацьовують принципи змагальності, лідерства, посилюється відповідальність (грати погано соромно) тощо. Крім того, перед тим, як завантажити файли, їх потрібно прослухати – це сприяє самовдосконаленню та розвитку навичок критичного оцінювання (самооцінювання). Таким чином, за результатами дистанційного навчання–2022 майже всі студенти показали вищі результати та поліпшили показники попередніх років.

Ще один плюс викликаний скороченням можливостей роботи над звуком, котра певною мірою компенсується засвоєнням більш об'єктивних засобів музичної виразності. Такими постають: продуманість фразування, ритмічної організації, співвідношення темпових та динамічних змін, архітектоніки, цезур, використання агогіки, знаходження й корегування звукового балансу тощо.

Плюсом можна назвати й мотивацію до створення віртуального соліста, тобто шляхом співставлення різних виконань осмислення вокальної (інструментальної) партії та її множинних версій, вибудовування індивідуального підходу. Це сприяє формуванню навичок самостійного мислення, коли концертмейстер не очікує на пропозиції соліста, а має власну обґрунтовану інтерпретаторську стратегію.

Висновки. «Коли закриваються певні двері, десь відкриваються інші» - цей вислів повністю відбиває сучасну ситуацію з дистанційною освітою. Незважаючи на неочікувану зміну важливих компонентів традиційного

навчання, викладачам мистецьких дисциплін слід «не опускати руки», а концентрувати увагу на нових можливостях, що виникають, та розробляти інші тактики передачі – отримання знань за умови синтезу інноваційних та традиційних підходів, зокрема до формування піаніста-концертмейстера. В перспективі вбачається пріоритетність гібридної форми навчання, котра дозволить доповнити традиційну підготовку концертмейстерів позитивними здобутками дистанційної освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мальований, Ю. І. (2020). Дистанційне навчання: реалії і перспективи. *Вісник НАПН України*, 2(1), 1–3. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>
2. Молчанова, Т. (2022). Модель навчання концертмейстерства у музичних закладах фахової вищої освіти України. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, (47), 67–73. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.47.2022.269566>